

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
ARALIK 2023 - SAYI 184

YAYINCI
ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Editörü VEYSEL SEKMEN
Editörler R. KEMAL SUBAŞI
EMRE BOYACI
Dijital İçerik Editörü TUNAHAN KANICI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim İSMAİL GÜR - MURAT SAFRAN
Web AURORA BİLİŞİM

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicalibrary.org

YÖNETİM YERİ

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Sertifika No 46592

REKLAM

HÜSEYİN GÜNEY
huseyin.guney@camlicabasim.com

BASKI

Çamlıca Basım Yayın

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli
ISSN 1308-5379

AVRUPA (ALMANYA)

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel. +49 221 690 58 90
www.camlicakitap.de / abone@camlicakitap.de

AVRUPA (HOLLANDA)

Çamlıca Kitap B.V. Bemmelseweg 67 6662 PE Elst-GLD
Holland / info@camlicakitap.nl / www.camlicakitap.nl

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayımlanan reklamların her türlü mesuliyeti, sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
abonemerkezi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 18

yedikita.com.tr editor@yedikita.com.tr

f i t y / yedikitadergisi

Yeni bir okuma deneyimi için
dijital sayılarımız
Çamlıca Kitap uygulamasında

Yedikitadan...

F

arsça bir şiir kitabını, Arapça bir biyografi eserini Türkçeye tercüme edecek kadar bu dillere hâkim, şairliğiyle meşhur, iki ciltlik tarih kitabının ve diğer bazı küçük eserlerin yazarı, Nakşî tarikinin yolcusu bir şahıs tahayyül ediniz. Sultan Birinci Ahmed devrini anlattığı tarih kitabının girişinde, Osmanlı padişahları için şöyle der bu zat:

*Bilâd-ı küfrü fethedip tamâmet
Gaza etti bular bî-hadd ü gâyet*

*Resûlün sünnetin edip ikâmet
Bulardır ehl-i sünnet hem cemâat*

*Muhassal şer' u dîn bunlarla kâim
Oluptur, ola yâ Rabb böyle dâim*

Bahsini ettiğimiz ve şiirinden misal verdiğimiz kişi; Mustafa Safi Efendi, bir imam. Ama sıradan bir imam değil; imâm-ı sultânî yani padişahın imamı. Bu makama da sağlam imanı, sahih itikadı, derin ilmî bilgisi, edebiyata ve makam ilmüne vukufiyeti ve sesinin güzelliği göz önünde bulundurularak getirilmiş.

İmâm-ı sultânîler yahut imâm-ı hakanîler, sultanların daha şehzadeliklerinden itibaren en yakınlarında olan kimselerdendi. Şehzadelerin derse başlamalarında, sünnet ve düğün merasimlerinde, saltanat yıllarında ve nihayet tenişir tahtasında, musalla taşına yatırıldıklarında hep yanındaydılar.

Böylesine mühim vazifeler görmüş imâm-ı sultânîlerin aldıkları eğitim, seçilmeleri, teşrifattaki yerleri, sultanlara vekâletleri ve daha pek çok detay, bu ayki dosyamızda sizleri bekliyor.

İstifadeler dileriz.

içinde

ARALIK 2023
sayı

184

18-33

SULTANLARIN MİHRAPTAKİ VEKİLLERİ
İMÂM-I SULTÂNÎLER

KAYIHAN ÇAĞLAR

ekiler

6
AYIN GÜNÜ
MEHMED ŞEVKİ

8
YAZIHANE
VEZÜV'ÜN ZİRVESİNDE

10
BEYAZ BOĞANIN
YENİLDİĞİ GÜN
BEN DE YENİLDİM
AHMET NAMIK KILIÇ

14
İKİ DÜNYANIZ DA MAMUR
OLSUN İSTER MİSİNİZ?
ARİF ZİYA ARDIÇ

34
ÂNIN HİKÂYESİ
GÜNEY KUTBU'NA
VARIŞ İÇİN YARIŞ
TUNA SER

36
FERVE BİN AMR
AHMET SARBAY

42
OSMANLI İSTANBUL'UNDA
SERSERİLERLE
MÜCADELE
YASİN ODABAŞI

50
NEWTON'UN KAFASINA
BALKABAĞI DÜŞSEYDİ...
AHMET NAMIK KILIÇ

52
BİR DAMGA
BİN MANA
AHMET TEMİZ

58
TARİH AMBARI
MUSTAFA DEDELER

60
NEW AMSTERDAM
NASIL NEW YORK OLDU?
TUNA SER

66
CENGİZ HAN'IN
OTRAR SEFERİ
KAYIHAN ÇAĞLAR

76
TESTGÂH
EVLİYA ÇELEBİ
MUTFAKTAN BİLDİRİYOR...
AHMET SARBAY

78
BULMACA
SELMAN ASLAN

ayın gunu

ayın günü

5 Aralık

1474

1403

Matematikçi, astronom ve kelim âlimi Alaeddin Ali Kuşçu, 1403 yılında Semerkant'ta dünyaya geldi. Babası, Timur Devleti hükümdarı Uluğ Bey'in doğancıbaşısı olduğu için ailesi, Kuşçu lakabıyla meşhur olmuştur.

İLK

eğitimini Bursalı Kadızâde-i Rûmî ve Gıyâseddin Cemşid el-Kâşî'den aldı.

KİRMAN'A

bir süreliğine giden Ali Kuşçu, burada Nasîrüddîn-i Tûsî'nin *Tecrîdü'l-İ'tikad* adlı eserini okuyarak ona *Şerhu't-Tecrîd* adıyla şerh yazdı. Ayrıca Ay'ın safhalarını anlattığı *Hallü Eşkâlî'l-Kamer* isimli risalesini kaleme aldı.

SEMEREKANT'A

döndüğünde Uluğ Bey'in rasathanesinde vazife aldı. Uluğ Bey tarafından Çin'e gönderildi. Dönüşte dünyanın yüzölçümünü ve ekliptiğini hesapladı.

Meşhur astronom ve matematikçi Ali Kuşçu vefat etti 15 Aralık 1474

ULUĞ BEY'İN

vefatından sonra, hacca gitmek için Semerkant'tan ayrıldı. Tebriz'de Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'dan büyük ilgi gördü. Uzun Hasan tarafından Osmanlı ile barış görüşmeleri yapmak için İstanbul'a elçi olarak gönderildi.

İLMİNE

hayran olan Fatih Sultan Mehmed Han'ın ısrarı üzerine elçilik vazifesini tamamladıktan sonra İstanbul'a geldi. Burada büyük törenlerle karşılandı. Önce Sahn-ı Semân Medresesi'ne, ardından Ayasofya Medresesi'ne müderris olarak tayin edildi.

ALİ KUŞÇU

İstanbul'daki astronomi ve matematik alanındaki çalışmalara canlılık getirmişti. Molla Hüsrev'le birlikte Semâniye medreselerinin programını düzenlemeye memur edildi. İstanbul'un boylamını, eskiden belirlenmiş olan 60 derecelik değeri

düzeltilip 59 derece, enlemini de 41 derece 14 dakika olarak tespit etti. Fatih Camii'nde de bir güneş saati bulunmaktadır. Çıkardığı yıldız haritaları, Kristof Kolomb'a Amerika kıtasının keşfinde yardımcı olmuştu.

YAPTIĞI ÇALIŞMALARLA

astronomi ve matematik alanında büyük yer edinen Ali Kuşçu, 15 Aralık 1474'te, 71 yaşında vefat etti. Kabri, Eyüp Sultan Türbesi etrafındaki hazirededir. Yetiştirdiği talebeler arasında torunu Mîrim Çelebi ile Molla Lütfi gibi meşhur zatlar bulunur.

ARALIK'TA BAŞKA NE OLDU?

4 Aralık 656: İslâm tarihinde Cemel Vakası meydana geldi.

16 Aralık 1727: İbrahim Müteferrika, Osmanlı'da ilk matbaayı kurdu.

23 Aralık 1876: Kânûn-ı Esâsî ilân edildi.

24 Aralık 1144: Musul Atabeyi İmâdüddin Zengî, Urfa Haçlı Devleti'ne son verdi.

İmâm-ı Sultânî'nin

• Sarayda padişah ve saray erkânına beş vakit namaz kıldırır.

• Ramazân-ı Şerîf ayında, padişah ve saray halkına teravih namazı kıldırır.

• Cuma ve Bayram namazlarında, padişahın teşrif ettiği camilerde padişaha vekâleten namaz kıldırır.

• Önemli gün ve gecelerde Kur'ân-ı Kerîm okur, hutbe irat eder ve dua yapar.

• Seferde ve seyahatte padişahın yanında bulunur.

• İlk imâm-ı sultânî, Dursun Fakih, sonuncu ise, Hafız Şevket Efendi'dir.

• Arefe günü ve bayramlaşma merasimlerine, Hırka-i Şerîf ziyaretine, şehzâdelerin bed-i besmele, sünnet ve düğün merasimleri ile askerî merasimlere iştirak eder.

İmâm-ı

Hususiyetleri

• Gerektiğinde, padişah ve şehzâde cenazelerinin yıkanması, kefenlenmesi yahut cenaze namazlarının kıldırılması vazifelerini yapar.

• İmâm-ı sultânîlik makamına yüz civarında kişi getirilmiştir.

• İmâm-ı sultânîler, müderrislik, kadılık, mevleviyet, kazaskerlik ve hatta şeyhülislamlık pâyesi almışlardır.

• İlmî pâyeleri ve hizmet süreleri gözetilerek çeşitli derecelerde, İftihar, Mecîdî, Osmanî gibi nişanlarla taltif edilmişlerdir.

• Aylık ortalama 3 bin ila 10 bin kuruş arasında değişen maaş almışlardır. Bunun yanında, bazı vakıflardan tevliyet (vakıf mallarına bakma) maaşı almışlar, mübarek gün ve gecelerde atıyye-i seniyyeye (padişahın ihsanına) de nail olmuşlardır.

SULTÂNÎ

GÜNEY KUTBU'NA VARIŞ İÇİN YARIŞ

Britanya'dan, Kaptan Robert Falcon Scott ve Norveç'ten Roald Amundsen. İkisi de Güney Kutbu'na ulaşan ilk insan olmayı hedeflediler. Çıktıkları seferi, biri zaferle diğeri hüsrarla bitirdi.

Scott, 1902'de daha önce Güney Kutbu'na ulaşmayı denemişse de çeşitli sorunlar çıkınca geri dönmek zorunda kalmıştı.

Kâşif Amundsen ise aslında Kuzey Kutbu'nu ilk keşfeden olmak istiyordu fakat oraya başka biri ulaşınca (Amerikalı kâşif Robert E. Peary), rotasını güneye çevirdi. Nihayetinde 14 Aralık 1911'de Güney Kutbu'na ilk ayak basanlar, Amundsen ve ekibi oldu. Kurdukları çadır, diktikleri Norveç bayrağı ve çektikleri fotoğrafla bunu tescillemiş oldular.

Falcon Scott ve ekibine gelince, 17 Ocak 1912'de Güney Kutbu'na ulaştılar ve Amundsen'in kendisini geçtiğini öğrenerek hayal kırıklığına uğradılar. Scott, çileli dönüş yolculuğunda yorgunluk, açlık ve aşırı soğuktan zayıf düşerek iki adamıyla birlikte öldü.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

Endülüslü Ebû'l-Kâsım Abbâs bin Firnâs'ın (v.1483), taşlardan cam imal etmeyi keşfeden ilk kişi olduğunu, Batı'da ilk defa 1870'de uçakla uçulmasından 450 sene önce kuş tüylerinden yapılmış kanatlı bir cihazla uçtuğunu, evinin içinde gökyüzünü gözetleyeceği bir rasathane geliştirdiğini...

Hediye

Sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Ashab-ı Kiram'dan Abdullah bin Lütbiye'yi (r.a.), Zübyân Kabilesi'nin zekâtlarını tahsile memur tayin etmişti. Abdullah bin Lütbiye (r.a.), görevini yaptıktan sonra Medine-i Münevver'e döndü. Zekât mallarını, Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) şöyle arz etti:

"Ya Resûlallah! Bu malların şu miktarı sizindir, yani zekât malıdır; şu miktarı da benimdir, bana hediye verdiler."

Nebiyy-i Zışan Efendimiz (s.a.v.), bundan pek müteessir oldular, hemen minbere çıkıp hamd ü senâdan sonra söyle buyurdular:

"Cenab-ı Hakk'ın bana havale buyurduğu işlerden birinin yapılması için bazı kimseleri memur etmişim. Şimdi onlardan biri gelmiş, bu malların şu kadarı sizin, bu kadarı da benimdir, bana hediye olarak verdiler, diyor. O kimse, anasının babasının evinde oturmuş olsa idi, kendisine hediye getirirler mi, getirmezler mi, görseydi."

AF ZEKÂTI

Sultan Üçüncü Mustafa'nın cülüsünü bildirmek için Prusya'ya elçi olarak gönderilen Ahmed Resmî Efendi'ye, Kral Frederik, Prut kenarında Baltacı Mehmed Paşa tarafından sıkıştırılan Rus Çarı Petro ve ordusunun niçin serbest bırakıldığını sorar. Resmî Efendi şöyle cevap verir:

"Çünkü aman demiş olan Rus çarını affetmek, 'Af, zaferin zekâtıdır!' inanışındaki Osmanlı padişahının büyüklüğüne uygun bir hareketti."

HASEDE KARŞILIK

Bostan ve Gülistan müellifi Şeyh Sâdî, talebelik yıllarına ait şu ibretlik hatırasını nakleder:

Nizâmiye Medresesi'nde tahsilde bulunuyordum. Arkadaşlarımdan biri, bana haset ediyordu. Durumu, hocama arz ettim. Baştan aşağıya edep numunesi olan hocam, bu maruzatımı işitir işitmez fevkalade hiddet göstererek dedi ki:

*Ger o râh-i düzah girift ez-hasî
Ezîn râh-i dîğêr tii der-vey resî*
(Eğer o arkadaşın, alçaklığından dolayı sana haset ederek Cehennem yolunu tutmuş ise sen de bir başka yoldan o arkadaşına kavuşacaksın; gıybet ederek, sen de ahlâkî olmayan bir harekette bulunmuş oluyorsun.)

Kayıp Saat

Ahmed Vefik Paşa'nın Bursa valiliği zamanında köylü bir kadın gelerek paşanın huzuruna çıkar ve hâlini arz eder:

“Sen, tek gözlüğünü takıp, kaybolan şeyleri keşfedermişsin. Ben de köyümden Bursa'ya geldim. Saatim kayboldu. Aradım, bulamadım...”

Ahmed Vefik Paşa, kadını biraz bekletir. Saatin durumu hakkında araştırma yaptırdıktan sonra, çarşıdan ona benzer bir saat aldırır. Kadıncağızı yanına çağırır, tek gözlüğünü takar ve şöyle der: “Vaktinde kaybolmuş şeyleri bulurum ama sen zamanı geçirmişsin; saatini bulamadım. Onun bir benzerini buldum. Bir daha kaybetmeden kullanırsınız.”

Halkın devlet adamına güveninin bir nişanesi olan kadın, memnun bir şekilde daireden ayrılır.

SÖZ -
LERİN
ASIL -
LARI

Berhudar Ol!

Farsça “berhurden” (faydalanmak) kelimesinden türetilen “berhûrdâr” kelimesi, “berhudar” şeklinde galatlaşmıştır. Eskiden büyüklerin küçüklere söyledikleri bu dua sözünü “hayır üzere ol, mesut ol, muradına er” anlamı kastedilirdi.